

kratickými fasádami bude i demokratické myšlení a zdravá demokratická dynamika, zda kritické reflexe a jimi inspirovaná praktická aktivita nebude posléze tichou cestou uškrcena „démonem souhlasu“.

Jistě nelze předpokládat, že samy záruky demokratické distribuce informací vyřeší všechno. Neboť „reálná demokracie“ na stránkách novin, v rozhlase a televizi se bez dalšího může docela dobře stát jen funkčním ventilem, odregulovávajícím nahromaděná napětí — ve smyslu onoho sarkastického postřehu, že občan má sice plné právo vládu kritizovat, ona má však zase právo nebrat jeho kritiku na vědomí... Ale úvahy, jak takové „právo“ vlády racionálně limitovat, byly by patrně předčasné, pokud by právo občana na kritiku vlády bylo jen formální a pokud by občan neměl právně zaručené také faktické možnosti tuto kritiku učinit veřejně přístupnou.

Masové sdělovací prostředky, přesněji řečeno pravidla dispozice s nimi, již dnes rozhodují o tom, zda a jak tradiční institucionální rámce politické aktivity — mám na mysli právě politické strany — budou prostředkem pozitivně dynamizujícím společenský, zejména politický život, nebo budou-li prostředkem, který nakonec paradoxně usnadní tuto dynamiku paralyzovat, podle Marcuseho „tolerantně potlačovat“.

Extrémní stanoviska západoněmecké studentské levice a stanoviska domácích progresivních sil k problému smysluplnosti pluralitní existence politických stran v moderní společnosti jsou ovivněna celou řadou dalších skutečností; jsou však nepochybně také odrazem extrémně odlišné funkce masových sdělovacích prostředků v obou zemích. Vždyť situace, ve které dnes u nás působí tisk, rozhlas a televize, je v kontextech soudobých vyspělých civilizací zcela výjimečná a bezprecedentní: cenzura zatím ochabla a trh zhoubně působit ještě prakticky nezačal. Většina deníků a týdeníků je do značné míry nezávislá na vydavatelských institucích a vazby státního rozhlasu a televize na orgány státu jsou zřejmě dokonce volnější než např. vazby nekomunistického tisku na aparát politických stran, jež jej vydávají. Je to až neuvěřitelné, ale svoboda slova, ač není ještě právně garantována, není v této zemi dosud nijak výrazně administrativně ani materiálně omezoována. Dnes ještě ne...

Čekáme odkud, z čí kapsy začnou chratit řetízky zákazů a administrativního „doporučování“, či odkud začne vonět mana komerčně úspěšného „podnikání v informacích“. Kdo má šanci nebo přímo ambice stát se oním molochem, nenápadně reprodukcí mocenských status quo — kdo by se mohl stát československým Springerem... Porážka však zdaleka nemusí být fatální nutností, budeme-li připraveni, budeme-li dostatečně bděli.

Nedávno, po několika měsících odmlčení, cenzura opět zařadovala; inkriminované informace nebyly

zdaleka státním tajemstvím a impuls k preventivnímu zákroku nepochybně nevyšel z hlavy cenzury samotné... Podrobnosti (šlo o zprávy o aktivizaci sociálně demokratické strany) sdělit snad ani nelze; hrozí údajně zabavení celého nákladu novin. Pokládám tuto skutečnost za nejvýznamnější symptom zpomalování, retardování československé revoluce.

Před časem však také na Ostravsku začaly vznikat dělnické výbory na ochranu svobody slova. Nezůstane-li tato iniciativa jen lokální či jinak zanedbatelnou záležitostí a neomezí-li se napříště požadavek svobody slova, ať již bude deklarováno kýmkoli, jen na její formální záruky, pokládám tuto iniciativu za významný symptom posílení, urychlení postupu československé revoluce.

LL č. 17, 20. června 1968

František Šamalík Rovina integrace

Jsou už takové situace, v nichž se složitě a základní problémy zdají snadno řešitelné. Nacházíme se v takové situaci a můžeme slyšet a číst toto přeměňování nejsložitějšího a nejzákladnějšího v jednoduché. Příklady: „... moc se teď mluví o vztahu dělníků a inteligence. Já nechápu proč. Víím, že vznikly tady jisté rozpory. Ty ovšem podle mého názoru nevznikly z podstaty věci, ale kdosi je uměle vyvolal.“ (L. Souček z karlínské Tesly, RP 10.3.1968).

„Kdo uměle stavěl přehradu mezi inteligenci a ty druhé? Bylo by třeba původce odhalit a víc už nikdy mu nedovolit zraňovat v nejcitlivějším místě národa“ (R. Dohnalová, KN 5.3.1968).

„... Vidím velmi vážný a zásadní problém ve sblížení dělnické třídy, jejich nejlepších představitelů s mluvčími a představiteli inteligence. Uměle vnášené problémy v minulosti vytvořily jisté nenormality a napětí, které bude třeba za společným stolem... vyjasňovat a napravit.“ (M. Vaculík, KN 15.3.1968).

„Oddělení inteligence od dělnictva — to bylo uměle živeno... Nechci jít daleko do historie, ale ta jednota lidu, kterou tvoří zrovna tak inteligence jako dělnictvo nebo rolnictvo, je tu dříve existovala... Jestliže byla tato nepřítel k inteligenci uměle živena, jsem si jist, že inteligence si tu přízeň dostí rychle znovu získá...“ (A. Hoffmeister, RP 17.3.1968).

„... v životě spor mezi inteligencí a ostatními pracujícími vlastně neexistuje, ... ve skutečnosti (ho) vytvářejí určití jednotlivci, jakási „mezivrstva“, kteří si neprávem berou právo reprezentovat pracující a hovořit za ně“ (J. Albin, tamtéž).

Nechci se omlouvat za tolik citací. Mají prokázat, jak rychle může vznikat mýtus nahrazující vážnou

analýza a vzbuzující představu snadného smíření. Před očima nám vyrůstá mýtus o *umělosti* přehrad mezi inteligencí a dělnickou třídou, přijatelný zřejmě — řečeno soudobou terminologií — pro konzervativce i progresivisty. Jeho logickým vyústěním — ukazují je dva poslední výroky — je poukaz na jakousi „mezivrstvu“, tj. na politickou reprezentaci a souhrn funkcí, jež je autorem těchto umělých přehrad. Poučení, které z tohoto mýtu vyplývá pro politické síly, je prosté: Zrušme, tj. vyměňme *tuto* mezivrstvu, která nás jen mate, neboť my si v podstatě rozumíme, máme shodné názory.

Ale rozumíme si skutečně, tj. disponují základní sociální a národní skupiny naší společnosti opravdu pochopením sebe sama, ostatních, všech? Kdyby tomu tak bylo, pak by autoři umělých přehrad mohli být určeni jako jediná, kteří nechápali a nechápou. Je to neudržitelné určení už proto, poněvadž tento typ nepochopení nebyl a není jen československou zvláštností. Ze stejných důvodů neuspokojí ani poukaz na nedostatek „dobré vůle“. Malá kulturnost, zlá vůle nebo škodolibost překážející „mezivrstvu“ ještě nic nevysvětluje: to vypovídá o její slabosti, nikoli o její síle. Mýtus o umělosti přehrad mlčky předpokládá, že neaktuálnost, netolerance, zlá vůle atd. nemají sociální opory, že pouze hloupost, zlá vůle a nepochopení brání vzájemnému porozumění; že nedostatek tohoto porozumění nevyplývá z tendencí k uzavřenosti a privilegovanosti určitých vrstev a skupin; že každá skupina a každý její člen jsou a priorině vybaveni pochopením stavu společnosti. Jinak řečeno, že všechny sociální a jiné skupiny naší společnosti spějí spontánně k organické integraci.

Nejsme však ani tak dobří, ani si natolik vzájemně nerozumíme, ani nemáme tak shodné postavení, abychom problém takové integrace odtrhli od analýzy sociálních zdrojů, v nichž se opora konzervatismu neustále reprodukuje. Koncepce nové reprezentace sociálních, národních a kulturních zájmů naší společnosti, jak se rýsuje v současných politických a ideologických kontroverzích, není jen nápravou minulých *chyb*, ale totální polemikou s předchozí uvědomělou a ucelenou koncepcí reprezentace sociálních zájmů. Její nedůslednost, mlhavost a kolísavost byly důsledkem vnějších tlaků a proto — aby zachovala svou faktickou vyhraněnost — musela nutně v určitých obdobích jinak mluvit a jinak jednat.

„Konzervativní“ reprezentace sociálních zájmů dělnické třídy povzbuzovala tendenci k její korporativní uzavřenosti. Jejím vulgárním výrazem byl jakýsi „sociální rasismus“, biologizující kategorií třídy, trapný svými formami a důsledky zvláště v „kádrové politice“. Zní pramenila sociální demagogie i síla „pravých představitelů dělnictva“, neboť vytvářeli sociální a politickou privilegovanost dělnické třídy. Tato privilegovanost byla v něčem skutečná (např. biologizující

apologetika „třídního původu“, nivelizace příjmů apod.), ale v mnohém zcela fiktivní: stačí poukázat na odpor konzervativních reprezentantů vůči „dělnické samosprávě“ a na degradaci funkce odborových organizací.

V tom jsou zdroje vzájemného „klamu“ a „sebeklamu“ reprezentantů a reprezentovaných o charakteru „dělnické politiky“ a „dělnických politiků“. V pojmu „dělnická politika“ byla zdůrazněna právě „dělnická“ (svěrázně pojatá) korporativní uzavřenost a nadřazenost — jinak řečeno, nedostatečná reprezentace zájmů rolnictva, inteligence, národů. Na půdě této všestranně *udržované* korporativní uzavřenosti nutně vznikají a podporují se nejen antiintelektuální, ale i antirolnické tendence, neboť jsou vůči ní naprosto funkční. A stejně funkční je vůči ní nacionální nihilismus, neboť nutný stupeň uznání významu nacionální otázky je neuskutečnitelný bez újmy pro tento typ sociální reprezentace.

V politické sféře se tato sociální uzavřenost musela projevit v ponížení významu univerzálního reprezentanta společnosti — státu: stal se vlastně pouhým médiem, jehož prostřednictvím promlouvaly sils neodpovídající společnosti ani právně, ani politicky. Společnost tak fakticky ztratila politickou reprezentaci, neboť stát nebyl autonomním, ale podřízeným a přímo řízeným politickým útvarem. V tomto smyslu byli představitelé různých skupin a různých zájmů přijatelní jen v té míře, v níž se podřídili tomuto typu sociální reprezentace, tj. v míře, v níž „přijali“ nacionální nihilismus a degradaci společenské a politické funkce inteligence a rolnictva (a ovšem i určitých částí dělnické třídy), v míře, v níž uznávali personální ztělesnění této linie.

Vnitřní napětí dané touto degradací — nikoli integrací — určitých sociálních, nacionálních a jiných zájmů vyvolávalo jako základní princip politického života nikoli inspirování společenských sil, ale „zabraňování“ projevu těchto sil. Záporný, kontrolní, „policejní“ aspekt byl nadřazen kladné, tvůrčí politické činnosti. Tato negativita musela být ideologicky a společensky potvrzována („schvalována“), což nelze přirozeně dělat jinak než mobilizací jedněch sil proti druhým. Na tom nic nemění vnější, klamná forma, že se neútočí proti těmto druhým jako celku, ale jen proti „docela malé a izolované skupince“ mezi nimi. Základna integrace byla tak soustavně ničena.

Je však možno vytýkat určitým vrstvám pracujících, že nechápou funkci rolnictva, inteligence, vysokých škol, moderní administrativy (byrokracie), nového systému řízení hospodářství atd.? Je možno vytýkat, že snaha intelektuálů o svobodu myšlení nemá tutéž intenzitu u těch, jejichž funkcí je jiná než myšlenková produkce? Chápat univerzální stav a potřeby společnosti vyžaduje překročit ohraničený horizont vlastního sociálního prostředí, předpokládá schop-

nost nadřadit se tomuto prostředí. K tomu nestačí vlastní zkušenost. Minulý typ sociální reprezentace chtěl však prokázat, že tato vlastní zkušenost je nejen postačující — přímo myzofal vulgaristicky pojatou praxi jako očistnou lázeň pro všechny ty, kteří se „přilíši odtrhli od života lidu“.

Programově udržoval zaostalost a omezenost a v různých kontroverzech jí dovedně používal jako důkaz všech důkazů. Využívá jí demagogicky k zdůraznění „dělnickosti“ politiky, byl však neschopen přetvářet dělnickou třídu v politickou třídu, v třídu integrující na základě sociálních cílů všechny sociální a národní síly.

Z tohoto hlediska je „konzervativců“ opravdu jen „hrstka“, neboť nový typ sociální reprezentace se orientuje na *aktivní* vztah k reprezentovaným silám. Což znamená, že nová „mezivrstva“ nejenže vedoucí klást „umělé přehrady“, neboť se nemůže omezit jen na pasivní působení, na „nevěšování“. Její *novost* je synonymním výrazem pro reorientaci a utváření sociálních sil, pro přetváření dělnické třídy v politickou sílu, v sílu zaujímající univerzální postoj ke všem významným vrstvám a problémům naší společnosti.

To je nová rovina integrace, na niž dělnická třída a její politická strana usilují o skutečné vedoucí postavení nikoli odlišením, ale tím, že přejímají za své podstatná přání a touhy všech jiných sociálních a národních vrstev. Uzavřenost, ohraničenost, nepochopení — to jsou překážky této integrace, překážky skutečné a skutečně demokratické realizace politické funkce dělnické třídy, jejího socialistického a humanizujícího vlivu na celou společnost.

Tato nová formulace integrace předpokládá určitou intelektuální a morální tvářnost dělnické třídy a všech jiných vrstev. Předpokládá pronikavou demokratizaci porozumění, znalosti, informací, což není možné bez trvalé atmosféry svobody myšlení a projevu. „Svoboda intelektuálů“ je tak podmínkou správně orientované a správně rozumějící dělnické třídy. Není to ovšem svoboda bez hranic, neboť je svobodou uzavřenou v obecně závazných a uznávaných právních a morálních normách. Její „extrémy“ však nejsou extrémní, jak je známe z nedávných dob — nemá na svém kontu nevinně popravené a odsouzené, naopak — její demokratizační „extrémy“ jsou jednou ze záruk proti opakování těchto nehumánních činů.

LL č. 17, 20. června 1968

KRESBA: VL. JIRÁNEK

NALEJME SI, SOUDRUŽI, ČISTĚHO VINA: DRIV NEZ JSEM NASEL ODVAHU PŘED VÁMI VYSTOUPIT, DAL JSEM SI JEDNU REZNOUČI...

O novém státoprávním uspořádání s Dr. Gustavem Husákem

Jedním z nejdůležitějších bodů akčního programu KSČ a programu Černíkovy vlády je nové státoprávní uspořádání republiky. S tím souvisí federativní zřízení republiky, vyřešení problému národnostních menšin, postavení Moravy, nová administrativní úprava, problém lidové správy apod. Ve vládě byl tímto problémem pověřen místopředseda vlády dr. Gustav Husák, a byly ustaveny komise expertů, které na nových návrzích pracují. Pozvali jsme dr. Husáka do redakce Reportéra, aby- chom v rozhovoru s ním ujasnili všechny problémy, kter- é s tím souvisejí. Besedu řídil šéfredaktor St. Budín.

BUDÍN: Měli bychom prodiskutovat dva problémy: za prvé jak postupují práce na státoprávním uspořádání a jaký je jejich harmonogram, a za druhé co vlastně očekávají Slovinci v tomto směru od české strany, protože to je nejobtížnější problém celé záležitosti. Co chtějí Slovinci, to je víceméně jasné, ale problém spočívá v tom, že z české strany se zatím řečlo velmi málo. Mohli bychom se tedy soustředit na tyto dva okruhy otázek. Nejprve bych prosil soudruha Husáka, aby nás informo- val, co se dělá ze strany vlády.

Dr. HUSÁK: Všechny přípravy jsou nyní prakticky soustředěny ve vládních komisích. Pracovně nejvý- znamnější je komise expertů, v jejímž čele stojím. Pra- cuje již asi 14 dní na zámku v Kolodějích. Komise si rozděluje práci specializovaně v komisích historické, v komisích politické, ústavněprávní, ekonomické a v komisích pro národní menšiny. Doplní se experty, zve odborníky, rozebírá problémy a když některá dílčí část dozraje, projednává se potom v plénu komi- se. V řadě otázek se dospívá ke komplexnějšímu řeše- ní. Včera tam byl například tzv. „moravský den“; projednávaly se požadavky Moravy, nikoli ovšem ce- lé Moravy. Jedno stanovisko zastává jihomoravský KNV, opačné stanovisko mají Jihlava, Ostrava, Olo- mouc, Přerov, Vsetín, Gottwaldov a také vlastně celý sever, KNV Ostrava. Pozvali jsme si tam všechny možné zástupce Moravy a Slezska a snažili jsme se tuto záležitost nějak urovnat. Jsou to tři okruhy pro- blémů, které se prolínají a které se musí řešit.

První otázka, otázka federace — vztahy Če- chů a Slováků — souvisí s ekonomickými pro- blémy, protože současně s touto přestavbou se pro- vádí ekonomická přestavba. Časově musí obě věci být hotovy asi ve stejnou dobu. Na ekonomických problé- mech pracuje komise v čele s akademikem. O. Šikem. Třetím okruhem je otázka územní organizace re- publiky. Diskutuje se zde otázka existence krajských národních výborů a dospívá se k tomu, že trojstupňo- vé řízení je neúčelné, že odpovídalo období direktiv-